

Losoncz Miklós: Az Európai Unió Rómától Budapestig

Tri-mester, Tatabánya, 2001. 174 old.

Az Európai Unióról az elmúlt években különböző műfajú könyvek, monográfiák, lexikonok egész sora látott napvilágot. A témával foglalkozó kutatók, elemzők, az érdeklődők és érintettek, vagyis a mai magyar társadalom jó része a bőség zavarával találkozik (olykor küszködik).

Losoncz Miklós új könyve korántsem csak adalék az európai integrációs irodalom bőséges áradatában, hanem érett, naprakész, szintetizáló, átfogó alkotás. A szerző korábbi elmélyült eredményeket prezentáló alkotásai, köztük az 1999. évi „A nyugat-európai integráció” c. könyve (ugyancsak a Tri-mester kiadásában) elismerést arattak. *Losoncz Miklós* új könyvében korábbi kutatásainak eredményeire támaszkodva, de azokat tovább építve és messze meghaladva új tudományos szintézist alkotott.

A könyv több szempontból is figyelemre és olvasásra méltó. Egy kötetben, jól áttekinthető, kezelhető formában foglalja össze az Európai Unióról szóló legfontosabb ismeretanyagot, szakértő elemzést nyújtva az európai integráció elméleti alapjairól, stratégiájáról, történelmének fő vonulatáról, részpolitikáinak fejlődéséről, majd az elmélyülés és a kibővítések fő kérdéseiről, dilemmáiról és tapasztalatairól.

Losoncz Miklós könyvének elolvasása után a legfőbb benyomásom, hogy rendkívüli alaposággal, tudományos felkészültséggel tekintette át az európai integrációt, és sokoldalú, tényekkel, adatokkal rendkívül gazdagon dokumentált elemzéssel nyújt vezérfonalat az integráció valamennyi fő területének megismeréséhez és megítéléséhez.

Az 1. fejezet a gazdasági integrációk elméleti alapjait összegzi. Az integráció fő elméleti irányzatait rendkívül pregnánsan, tömören és elméleti lényeglátással foglalja össze a szerző. Az egyes elméleti iskolák az integráció komplex folyamatának rendszerint egy-egy kulcsfontosságú elemére építve kísérlik meg az átfogó magyarázatot az integrációs fejlődés mozgatórugóinak megragadására. Mindegyik elméleti iskolának van egy vagy több pregnáns végkövetkeztetése, tanulsága a politikák, gazdaságpolitikák alakítására, továbbfejlesztésére. A kereskedelemfejlesztés pozitív, hatékonyságjavító, jólétnövelő hatásai érdemlegesen járultak hozzá az EU-integráció fejlődéséhez. A kereskedelemátterelés viszont negatív hatású, hiszen egy hatékonyabb, ésszerűbb importot mestersegesen elterelve egy drágábbal cserélnek fel.

Az integráció *liberális mikroökonómiai szemlélete* azt sugallta, hogy a versenymechanizmusok minél akadálytalanabb érvényesülése nyomán az áruk és a termelési tényezők ára kiegyenlítődik az integrációban. A gyakorlatban szembetűnő, hogy az adatok tanúsága szerint ez a kiegyenlítődési tendencia csak lassú és részleges volt.

A *munkamegosztási elméletek* az integrációt új minőségként értelmezve azt a kooperáció legmagasabb szintű formájának tartják. Hangsúlyozzák, hogy az integráció az újratermelési folyamat egészét átfogja, s a nemzetközi együttműködés összes lényeges elemére kiterjed (a kereskedelemre, a tőkeáramlásra, a technológiai kapcsolatrendszerre,

a makrogazdasági szabályozásra egyaránt). A munkamegosztás különböző dimenzióinak részletes elemzése és az integrációs politikákban való nyomon követése *Losoncz Miklós* könyvének lényeges, új tudományos eredményei közé tartozik.

Az integráció előbbre vitele, fejlesztése mind politikai, gazdaságpolitikai téren, mind a gyakorlati megvalósítás során számos konfliktussal jár. A konfliktuselméleti iskolák részletesen foglalkoznak azzal, hogy az integráció „a mindenki harca mindenki ellen” rendezetlensége helyett rendezett intézményrendszert, konfliktusütköztető, -egyeztető, -kezelő mechanizmust és eszközrendszert kínál az érdekellentétek és különbségek megoldására. Az integráció fejlesztését mindig alapvetően befolyásolják a költségek és a várható haszon elosztása, a jólét növekedése és az érte meghozandó áldozatok, ráfordítások mérlegelése. Ennek valamennyi területén történő, jól dokumentált elemzése *Losoncz* könyvének további fontos értékei közé tartozik.

A szabályozás mennyiségi és minőségi szempontjai állnak a *szabályozási elméletek* középpontjában. Közös fő jellemzőjük a liberális iskolák bírálata annak alapján, hogy a szabadpiaci verseny tökéletlen, mindig az erősebb félnek kedvez, és gyakran fennmaradtak, esetenként növekedtek a területi egyenlőtlenségek. Ez utóbbiak csökkentése a gyakorlatban a regionális és strukturális politika fő feladatai közé tartozik. A *dirigisták* szerint korunkban a vegyes gazdaság működésképtelen állami beavatkozás, megfelelő szabályozás nélkül, ezért a gazdaságpolitikát fokozatosan koordinálni, harmonizálni, majd végül egységesíteni kell. A gazdaságpolitikai fejezetek ennek a hosszú útnak az állomásait követik nyomon, elemző, értékelő jelleggel (lásd a 6–8. fejezeteket). A reguláció igen fontos területével foglalkoznak az *institucionalisták*, akik az intézmények, szervezetek működésének javítására, optimalizálására koncentrálnak. Az integráció lényegi eleme szerintük a hatalom (a törvényhozás és a végrehajtás) fokozatos átvétele nemzeti szintről nemzetközi, azaz integrációs szintre. A nemzeti szuverenitás számos eleme került át a fejlődés során a nemzetállami szintről integrációs szintre, a rendezett átruházás megvalósítása annak felismeréséből fakad, hogy a közösen gyakorolt, közösen ellenőrzött szuverenitás de facto nagyobb mozgásteret és biztosítékot jelent valamennyi résztvevő számára. E téren az elmélet és a gyakorlat szembesítése a 6., a Gazdasági és a Monetáris Unióval foglalkozó fejezetben történik meg. Az intézményi iskolán belül a *föderalisták* a hatékony nemzetek feletti integrációs struktúrák kiépítését szorgalmazzák, a *funkcionalisták* pedig az integrációs rendszer működésének javítását helyezik a középpontba. Szerintük a nemzetállamoknak hatáskörük és funkcióik növekvő részét érdemes átruházniuk az integrációs szervezetekre, mivel hatékonyabban tudják ellátni azokat. Az integrációs fejlődés fő szakaszainak elemzésénél e szempont érvényesülését is kritikusan, alaposan elemzi a szerző.

A *szubszidiaritás* és a *szolidaritás* elveinek együttes képviselője ugyanakkor azt is jelenti, hogy a nemzetállamok egyre több kompetenciát adnak át nemcsak felfelé, integrációs szintre, hanem lefelé, regionális szintre is. A regionális és strukturápolitika és számos részpolitika alakításában ez a kettős szempont egyszerre játszik szerepet. A kép komplexitása kedvéért pedig azt is hangsúlyozni kell és érdemes, hogy a nemzetállam az összefonódó nemzetgazdaságokban is alapvető folyamatok fő meghatározója, befolyásolója, őrre marad a belátható időben. Az egészségügy, oktatás, az infrastruktúra egy részének kiépítésében, működtetésében, fejlesztésében döntő szerepet játszanak a nemzetállamok, illetve azok következményei, a gazdaságpolitika keretfeltételeket teremtő, biztosító szerepe, a jogrendszer működtetése. Az államoknak a kutatás-fejlesztés iniciálásában, az innováció ösztönzésében játszott szerepe nemcsak fennmarad, hanem éppen ezek a tényezők egyre nagyobb mértékben befolyásolják az országok versenyképességét az EU-ban és globális dimenzióban egyaránt. Az országok versenye jelentős mértékben gazdaságpolitikák versenye.

Az Európai Unió felépítésének, jogrendszere működésének világos, szabatos bemutatása szintén a könyv fontos értéke. A kvázi egységes belső piac 1993. évi létrehozása és annak működése a reálgazdaság szférájában jelentett fontos előrelépést, a Gazdasági és Monetáris Unió (GMU) megvalósítása, az euró bevezetése pedig mindennapjaink legaktuálisabb témája.

Losoncz Miklós összefoglalóan bemutatja a GMU-val kapcsolatos fő folyamatokat, azok tartalmát és hatásmechanizmusait egyaránt. A szakmailag értékes elemzés mindvégig közérthető gondolatközléssel párosul. Egyértelműen fontos persze hangsúlyozni, hogy egyelőre a GMU-ból csak a monetáris unió megvalósítása történt/történik meg, a gazdasági unió létrehozásától, a teljesen közös gazdaságpolitika kialakításától még igen messze van a közösség. Az azonban mégis látható, hogy a közös monetáris politika, közös jegybank és a közös pénz kibocsátása, továbbá a sokat elemzett maastrichti kritériumok betartása egyre inkább kikényszeríti a gazdaságpolitikák közelítését a legkülönbözőbb területeken. A szigorú monetáris fegyelem betartása elengedhetetlenül hatást gyakorol a fiskális politikákra és a kamatpolitikára is, amely az Európai Központi Bank élgesze alatt máris közös érdekűvé és koordinálttá vált.

A könyv 7. és 8. fejezetében a közösségi politikákról kapunk átfogó körképet és jó összefoglalást. A szerző nagy erénye, hogy a különböző részpolitikák jelenlegi helyzetét és a folyamatban lévő, illetve elhúzódó reformok okait, tartalmát, szükségességét gazdaságpolitikai és stratégiai összefüggésben tárgyalja. A közös költségvetés átfogó elemzése, a közösségi támogatáspolitikai rendszerszemléletű áttekintése, a regionális politika működésének bemutatása az integráció kulcsterületeiről nyújt nemcsak naprakész információt, hanem releváns elemző értékelést is. A közös agrárpolitika, a struktúrapolitika, a külgazdasági politika tömör összefoglalása az EU-integráció egészét áttekinteni kívánó olvasó számára nyújt nemcsak eligazítást, de támpontot is a további tanulmányozáshoz, kutatáshoz, döntés-előkészítéshez.

Losoncz Miklós könyvének kiemelkedően értékes és új eredményeket tartalmazó része a külgazdasággal foglalkozik. Az EU külgazdasági politikáját tárgyaló rész után két fejezet foglalkozik az EU keleti kibővítésével és Magyarországnak az Európai Unióba vezető útjával. E két fejezet az EU kibővítéssel kapcsolatban elfoglalt álláspontját, pozíciója változásának pregnáns képét nyújtja az EK és a kelet-közép-európai országok közötti 1988. évi első átfogó, GATT-konform kereskedelempolitikai egyezményektől napjainkig, a csatlakozás küszöbéig. Mintegy 14 év fejlődési ívét megrajzolni nem kis feladat, *Losoncz Miklósnak* – véleményem szerint – sikerült a sokszempontú történelmi értékelés.

A „Magyarország útja az Európai Unióba” című zárófejezet a magyar gazdaság különböző területein dolgozóknak, a felkészülésben, felkészítésben résztvevőknek nyújt saját részterületükön túlnyúló szintézist a mindnyájunk jövőjét, sorsát alapvetően befolyásoló történelmi változásról.

Losoncz kritikusan és mértékadóan elemzi az EU-csatlakozásnak a gazdaság szereplőire gyakorolt várható hatásait. A szerző felismerte, hogy ezeket nemcsak makrogazdasági vetületben indokolt elemezni, hanem az önkormányzatok, a gazdálkodó szervezetek és az egyének szemszögéből is. Elgondolkoztatónak és igaznak tartom, hogy „az EU-csatlakozás aligha fogja jelentősen megemelni a magyar lakosság többségének életszínvonalát rövid és középtávon”. (147. o.). Ezt viszont nem is várhatjuk, csak akkor, ha a magyar humán tőke és munkaerő minősége alapján ki tudja kényszeríteni a felzárkózást. A magyar munkaerő-állomány és exportpotenciál EU-átlagnál versenyképesebb része felértékelődik, az átlagnál gyengébb viszont leszakad, leépül. Így az EU-csatlakozás a további differenciálódást erősíti, amit a politikának, gazdaságpolitikának tudatosítania és arra reagálnia kell. A humán szféra állapotáról és fejlődési tendenciáiról írottakat kül-

gazdasági szempontból is fontosnak tartom, mivel „Magyarország legfőbb nemzetközi versenyelőnyét a kreatív és jól motiválható, képzett munkaerő jelenti”. (151. o.). Most már „csak” az ebből fakadó tanulságokat kellene sürgősen minden szinten levonni.

Losoncz Miklós könyvét kiegyensúlyozott, jó szintézisnek tartom, amely az Európai Uniót integrációelméleti, stratégiai, gazdaságpolitikai szempontok együttes érvényesítésével mutatja be. Mindhárom dimenzióban új, saját eredményeket ért el. Így a könyv jól használható a tudományos kutatás, az egyetemi oktatás, a gazdaságpolitika és a külgazdasági gyakorlat területén.

Kőrösi István

Kőrösi István kandidátus, az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének tudományos főmunkatársa.